

ПСИХОЛОГІЯ ЦИФРОВОГО ПРОСТОРУ: РЕАЛІЇ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Psychology of the Digital Space:
Realities of the War Time

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ СЕРЕДОВИЩ

(аналітичний огляд)

Автор-упорядник

Світлана Станіславівна РАШИДОВА

кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, НАПН України

ORCIDiD: [0000-0002-2573-4276](https://orcid.org/0000-0002-2573-4276)

Bibliometrics: [BUN0058948](https://publons.com/author/58948/BUN0058948/)

25

В аналітичному огляді узагальнено результати досліджень у галузі інклюзивної освіти, а саме – з підготовки педагогічних кадрів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Зосереджено увагу на теоретичних і практичних, методологічних і методичних аспектах, нових підходах щодо психолого-педагогічної підготовки фахівців (вихователів, вчителів, викладачів) до роботи в умовах інклюзії, їхньої готовності до діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

Увагу приділено розвитку інклюзивної культури педагогів як важливої передумови створення безбар'єрного освітнього середовища. Аналіз охоплює засоби формування такої культури через педагогічну рефлексію, індивідуальну освітню траєкторію, виховну роботу, адаптовані методики, активне залучення до соціального проектування та комунікації з фахівцями різних галузей. Акцент зроблено на розвитку, формуванні та удосконаленні інклюзивної компетентності як результату фахової підготовки педагога й як інтегративної професійної якості, що поєднує знання, уміння, цінності та особистісну готовність до ефективної взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами. Досліджено організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування фахівців, здатних до роботи в різнорівневих інклюзивних контекстах – від дошкілля до системи вищої освіти.

Аналітичний огляд підготовлено на виконання завдань планового наукового дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід цифрової трансформації освіти і

²⁵ Джерело: <https://vseosvita.ua/library/embed/01002pvn-e067.docx.html> (дата звернення: 07.05.2025)

педагогіки: вітчизняний і зарубіжний досвід», що здійснюється відділом наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського упродовж 2023-2025 років, а також у контексті реалізації Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527-р) ²⁶.

Ключові слова: інформаційно-аналітичний супровід, інклюзивне освітнє середовище, інклюзивний простір, інклюзивна освіта, особи з особливими освітніми потребами, інклюзивна культура педагога, інклюзивна компетентність суб'єктів освітнього процесу.

У статті «Особливості підготовки вчителів до роботи в інклюзивному середовищі» проаналізовано теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти. Визначено проблеми та умови формування професійної компетентності майбутнього педагога до роботи в інклюзивному освітньому середовищі закладу середньої освіти. Наголошено, що інклюзивна компетентність майбутнього педагога в сучасних умовах реформування освітньої галузі є невід'ємним складником освітнього інклюзивного простору. Констатовано, що важливою умовою підготовки майбутнього педагога є комплекс спеціальних психолого-педагогічних, фізіологічних знань, умінь і навичок, навчальних стратегій і сучасних освітніх технологій, які уможливають ефективне впровадження інклюзивних ідей і практик у шкільне середовище. Акцентовано на інтегрованому, міждисциплінарному підході до формування інклюзивної компетентності майбутніх вчителів. Зазначено, що від готовності вчителя до роботи в інклюзивній школі та від його інклюзивної компетентності залежить позитивна динаміка соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Проаналізовано основні компетенції в структурі інклюзивної компетентності та функції педагога в умовах інклюзивного освітнього середовища. З'ясовано, що в умовах інклюзивної школи функції педагога значно

²⁶ Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 17.04.2025).

розширюються та набувають більш інтегративного характеру й глибшого змісту. Зауважено, що для успішної реалізації інклюзивної освіти важливо проводити просвітницьку, роз'яснювальну роботу з місцевою спільнотою, для чого постає потреба в скоординованих діях педагогів, органів місцевої влади, різних громадських і спеціальних організацій, а залучення педагогів і студентів до роботи громадських організацій сприятиме удосконаленню інклюзивної компетентності, створенню інклюзивного мікроклімату в суспільстві, що пропагує рівність і толерантність між усіма членами громади, захищає права і свободи кожної людини з особливими потребами [8].

У статті «Методологія підготовки кадрів закладів освіти з інклюзивним навчанням» розглянуто методологію підготовки кадрів до роботи в інклюзивних закладах освіти. Висвітлено особистісно-діяльнісний підхід як один із провідних у фаховій підготовці спеціального педагога закладу освіти з інклюзивним навчанням. Розглянуто ключове поняття «система». На основі нових концептуальних засад сучасного суспільного розвитку сформульовано шляхи реформування системи освіти. Здійснено запровадження курсів, які зорієнтовані на засвоєння нових професійних навичок, зміну установок щодо дітей з особливими освітніми потребами. Основну увагу зосереджено на вихідних ідеях концепції підготовки різнопрофільних фахівців та окреслено методологічні підходи, зокрема аксіологічний, системно-діяльнісний, інтегративний, студентоцентрований, до підготовки фахівців зі спеціальної освіти до діяльності в інклюзивному освітньому просторі. Розкрито чинники впливу на становлення й розвиток інклюзивної освіти в Україні. Висвітлено проблеми спеціальної професійної підготовки висококваліфікованих педагогів інклюзивної освіти. Наголошено на важливості удосконалення системи спеціальної підготовки фахівців. Проаналізовано зарубіжний і вітчизняний досвід щодо сучасних тенденцій в освіті, що уможливило виокремлення чинників впливу на становлення й розвиток інклюзивної освіти в Україні (ціннісний, понятійно-термінологічний, законодавчий, нормативно-правовий, фінансово-економічний, кадровий, навчально-

методичний і науково-методологічний, морально-технічний, організаційний, громадський). Підсумовано, що сучасні освітні реформи потребують зміни підходів до організації змісту інклюзивної освіти [4].

У статті «Методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі» презентовано обґрунтування методологічних підходів до процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі на засадах філософського, загальнонаукового, конкретно наукового рівнів та на рівні конкретного дослідження. З цією метою проаналізовано нормативно-правові, психолого-педагогічні джерела з проблематики дослідження, зміст понять «методологія», «методологічний підхід». Зазначено, що підґрунтям для вибору методологічного підходу до підготовки майбутніх учителів початкових класів визначено філософські засади діалектики, що виявляє загальнонаукову світоглядну позицію авторки, становить підґрунтя стратегії дослідної практики, впливає на обрання конструктів та алгоритмів для реалізації дослідної стратегії. Визначено і схарактеризовано методологічні підходи, що забезпечують ефективність підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі, зокрема діалектичної єдності теорії та практики, системний, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-зорієнтований, інклюзивний, які становлять концептуальне підґрунтя продукування моделі (системи) підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі [1].

У статті «Модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі» йдеться про складники структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі. Розглянуто складники підготовки

вчителів за блоками, зокрема методологічним, цільовим, теоретичним, змістовно-організаційним, діагностично-рефлексивним. Встановлено критеріальний апарат оцінювання ефективності моделі як системи підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі; з'ясовано зміст мотиваційно-цільового, когнітивного, організаційно-функціонального, контрольного-оцінювального компонентів представленої моделі; визначено змістове тематичне наповнення освітніх компонентів професійного циклу підготовки учителів: «Інклюзивна освіта», «Організаційні засади діяльності асистента вчителя», «Філософія інклюзивної освіти» [2].

У статті «Професійна підготовка вихователя ЗДО до діяльності в умовах інклюзивної освіти» зазначено, що основним завданням інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами є розвиток їхніх пізнавальних можливостей, формування особистісних якостей, соціальних потреб та інтересів. Інклюзивна освіта передбачає освіту кожної дитини незалежно від особливостей її розвитку і дає їй можливість бути залученою у загальний освітній процес за місцем проживання шляхом адаптації змісту освіти й умов навчання. У подальшому така дитина може бути рівноправним членом суспільства. Встановлено, що професійна підготовка вихователя закладу дошкільної освіти до діяльності в умовах інклюзивної освіти має здійснюватися відповідно до специфіки інклюзії, що є важливим освітнім етапом, який передбачає забезпечення якісної та рівноправної освіти для всіх без винятку. Виявлено, що комплексна цілеспрямована діагностика сформованості готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами може бути забезпечена застосуванням мотиваційного, організаційного, креативного, особистісного, контрольного-регулювального, емпіричного, емпатійного, свідомоформуючого, почуттєво-комунікативного, оцінювально-результативного, проєктувального та морально-етичного компонентів. Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що запропоновані авторами висновки та

рекомендації можуть бути використані для розвитку конкретних умінь, зокрема таких, як адаптація освітніх матеріалів, робота з різними потребами дітей з вадами розвитку, співпраця з батьками та іншими фахівцями, а також для розроблення індивідуалізованих освітніх програм, застосування різних адаптивних методів і матеріалів, зміцнення практичної бази та впровадження інноваційних підходів у підготовку вихователів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [22].

У статті «Формування професійної спрямованості майбутніх спеціальних педагогів засобами педагогічних дисциплін та виховної роботи» зазначено, що спеціальна освіта на сучасному етапі потребує змін щодо професійної підготовки фахівців у посиленні її компетентнісної орієнтації в різних аспектах. Висвітлено проблему формування професійної спрямованості майбутніх спеціальних педагогів в умовах освітнього процесу. Проаналізовано проблеми формування професійної спрямованості майбутніх спеціальних педагогів засобами викладання педагогічних дисциплін та проведення виховної роботи. Виявлено, що професійна спрямованість спеціального педагога передбачає володіння низкою професійних якостей, серед яких: соціальна активність, настанова на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості дитини; високий рівень професійної мотивації, особистісне усвідомлення педагогічних цілей і завдань; адекватна самооцінка та рівень домагань, гуманістична спрямованість особистості. Акцентовано, що професія спеціального педагога гармонійно поєднує медичні, педагогічні та психологічні знання, вміння й навички і тісно переплітається з різними видами «не педагогічної» діяльності, зокрема соціально-педагогічної, реабілітаційної, консультативно-діагностичної, психотерапевтичної, корекційної. Така комплексна діяльність сприяє інтеграції дитини з особливими освітніми потребами в життя суспільства засобами спеціальної освіти та інклюзивного навчання. На основі аналізу досвіду викладання педагогічних дисциплін та проведення виховної роботи зі спеціальності 016 (Спеціальна освіта у професійно-спрямованому

контексті) виявлено їх цілі, основні етапи, змістові та організаційні особливості застосування. Розглянуто можливості використання різних форм навчальної діяльності у вивченні педагогічних дисциплін та видів виховної і профорієнтаційної роботи як потужних засобів формування професійної спрямованості майбутніх спеціальних педагогів на етапі їхньої підготовки в університеті [19].

У статті «Освітня траєкторія як засіб професійної підготовки фахівців спеціальної освіти у сучасних реаліях» обґрунтовано актуальність підготовки майбутніх логопедів до інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Розкрито сутність поняття «професійна підготовка логопеда» як інтегральної якості особистості, її роль у поліпшенні якості вищої освіти. Зазначено, що в умовах соціально-економічних змін у суспільстві, нових поглядів на якість освіти в цілому є необхідність у реформуванні й осучасненні основних положень підготовки фахівців спеціальної освіти, що потребує її відповідності європейським і новим державним стандартам України. Розглянуто проблему спеціальної підготовки майбутніх корекційних педагогів до організації освітнього процесу дітей з тяжкими порушеннями мовлення, її роль у поліпшенні якості вищої освіти. На основі проведеного аналізу науково-літературних джерел подано загальну структуру професійної підготовки фахівця, що охоплює формування у здобувачів освіти системи знань і вмінь засобами здійснення індивідуалізації освітнього процесу в закладах вищої освіти, залучення здобувачів до проектування й реалізації індивідуальної траєкторії у засвоєнні освітніх компонентів. Висвітлено організаційні питання та етапи складання індивідуальної освітньої траєкторії, що передбачає послідовність елементів навчальної діяльності кожного здобувача освіти, яка відповідає його здібностям, можливостям, мотивації, інтересам. Схарактеризовано напрями реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти: змістовий (реалізується через варіативні навчальні плани й освітні програми), діяльнісний (реалізується через нетрадиційні педагогічні технології, нові

інформаційні технології), процесуальний (визначає організаційний аспект і види спілкування) [11].

У статті «Практичні аспекти підготовки майбутнього педагога до роботи в інклюзивних класах» розглянуто питання практичної підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Визначено поняття «інклюзивна компетентність» і «готовність до роботи в інклюзивному освітньому середовищі», виявлено додаткові професійні функції педагога (діагностична, корекційна, рефлексивна) в умовах освітньої інклюзії та компоненти (психологічний, методологічний, когнітивний, поведінковий, практично-реабілітаційний, методичний) процесу підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивних класах. До методичних шляхів підготовки майбутніх вчителів віднесено співпрацю з інклюзивними закладами освіти, моделювання ситуацій квазіпрофесійної діяльності під час практичних і лабораторних занять у закладі освіти, виконання індивідуальних і групових творчих проєктів, залучення до участі в соціальному проєктуванні на рівні територіальних громад і освітніх інституцій. Серед ефективних методів і прийомів визначено метод занурення в професійне середовище, прийом практичної проблематизації теоретичного матеріалу, метод діагностичного спостереження, використання прийомів сторітелінгу, проєктну діяльність. Наголошено, що використання інтерактивних практико-орієнтованих форм навчання, моделювання ситуацій квазіпрофесійної діяльності (через ділові та рольові ігри, тренінги), спостереження за освітнім процесом в інклюзивному закладі освіти, активне залучення студентів у цей процес на етапі виробничих практик не тільки сприяють ефективній підготовці майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, а й мотивують їх до самоосвіти й самовдосконалення в професії [6].

У статті «Професійна підготовка фахівців спеціальної та інклюзивної освіти: актуальні потреби та напрями розвитку на прикладі комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної

ради» висвітлено досвід роботи авторів в університеті з підготовки фахівців у сфері освітньої інклюзії. Проаналізовано сучасні вимоги до підготовки фахівців спеціальної освіти. Зазначено, що сучасна освітня політика в усьому світі, зокрема і в Україні, спрямована на толерантне ставлення до людей з особливими потребами, визнання їх рівних прав і можливостей. Наголошено, що задля забезпечення рівного доступу до якісної освіти необхідно адаптувати заклади освіти до індивідуальних потреб дітей, а також потрібна якісна підготовка фахівців спеціальної освіти, які зможуть відповідати сучасним викликам та сприяти розвитку інклюзивного суспільства. Встановлено, що майбутній вчитель-дефектолог має володіти знаннями про основи навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами, методами різних видів корекції та діагностики, процесами соціальної адаптації та реабілітації. Важливим аспектом професійної підготовки майбутніх учителів визначено формування їх емоційного інтелекту, розвитку емпатії та інших важливих навичок. Акцентовано на вагомій ролі педагогічної практики в підготовці майбутніх учителів-дефектологів. Зазначено, що ефективність професійної діяльності майбутніх вчителів у сучасному освітньому середовищі залежить і від володіння широким спектром цифрових компетенцій, які виявляються у вмінні працювати з різними програмними інструментами, створювати цифрові ресурси, ефективно спілкуватися в інтернеті та використовувати цифрові технології для розв'язання проблем навчання. Наголошено, що це особливо є важливим для вчителів спеціальної освіти. Обґрунтовано, що в умовах глобалізації та постійних змін спеціалісти у сфері спеціальної освіти мають володіти специфічною професійною компетентністю, що забезпечує їхню адаптивність, креативність і стійкість до професійних викликів. Ця компетентність визначається системою цінностей, знань і навичок, необхідних для ефективної роботи в динамічному освітньому середовищі. У підсумку зазначено, що якість підготовки спеціалістів залежить не тільки від знань з корекційної педагогіки та спеціальної психології, а й уміння

ефективно використовувати цифрові інструменти, створювати індивідуальні навчальні програми та забезпечувати інтерактивну взаємодію з учасниками освітнього процесу [14].

У статті «Психологічна готовність майбутніх педагогів до реалізації завдань інклюзивної освіти» зазначено, що світовий досвід у сфері освіти демонструє готовність дати можливість дітям з особливими освітніми потребами та людям з інвалідністю знайти своє місце у суспільстві. Актуальність дослідження розкрито через аналіз науково-педагогічної літератури з питань психологічної готовності до упровадження інклюзивної освіти та важливості цього процесу для реалізації природного потенціалу дітей з особливими освітніми потребами. Проаналізовано значення психологічної готовності майбутніх педагогів як одну з необхідних умов ефективного здійснення професійної підготовки до реалізації завдань інклюзивного освітнього процесу. Визначено компоненти психологічної готовності майбутніх педагогів, учителів-асистентів до професійної діяльності. Розглянуто вплив психологічної готовності на формування професійної самосвідомості студентів – майбутніх фахівців. Акцентовано на значимості соціально-психологічної адаптації дитини в загальноосвітньому просторі та ролі вчителя в цьому процесі. Наголошено, що стратегія розвитку національної системи освіти має формуватися відповідно до сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів. Сприяти реалізації цієї стратегії має належним чином організована й запроваджена в практику інклюзивна освіта, яка у співіснуванні із загальною і спеціальною сприятиме створенню комфортного середовища для дітей з різними стартовими можливостями. Підсумовано, що все це відповідає пріоритетам державної політики, які окреслено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, що полягають в особистісній орієнтації освіти, створенні рівних можливостей для дітей та молоді у здобутті якісної освіти, забезпеченні варіативності здобуття базової або повної загальної середньої освіти з урахуванням здібностей та індивідуальних можливостей здобувачів освіти [21].

У статті «Аналіз рівня готовності майбутніх педагогів до організації і забезпечення інклюзивного навчання як інновації сучасної професійної освіти» проаналізовано рівень готовності майбутніх педагогів професійного навчання до організації і забезпечення інклюзивного навчання. Обґрунтовано з позицій системного й філософсько-антропологічного підходу, що для педагогіки інклюзії інтегративна соціально-педагогічна парадигма є цінною з позиції вивчення й пояснення способів і механізмів побудови соціального простору відносин як чинника виховання й соціалізації людей з урахуванням їхніх особливостей і можливостей. З метою вивчення готовності майбутніх педагогів професійного навчання до професійної педагогічної діяльності в умовах інклюзивного середовища проведено емпіричне дослідження, об'єктом якого стали здобувачі вищої освіти технологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Використано оригінальну анкету, яка охоплювала чотири блоки суджень. Визначено когнітивний, практичний, мотиваційний, рефлексивний критерії, які у своїй сукупності дали можливість виявити міру готовності студентів до професійної педагогічної діяльності в умовах інклюзії. З'ясовано, що більшість респондентів вважають, що їх готовність до професійної педагогічної діяльності з організації і забезпечення інклюзивного навчання за всіма чотирма компонентами відповідає середньому рівню. У висновках наголошено на доцільності й систематичності роботи з формування й підвищення рівня готовності до професійної педагогічної діяльності з організації й забезпечення інклюзивного навчання. Показано, що вивчення проблеми залучення особистості в освітнє середовище сприяє поєднанню таких напрямів, як соціальний розвиток особистості, педагогізація соціального середовища, забезпечення взаємодії особистості й середовища [3].

У статті «Роль інклюзивної освіти у формуванні професійної готовності майбутніх учителів-дефектологів» розглянуто професійну готовність майбутнього вчителя-дефектолога як інтегральну професійно-особистісну

характеристику, що передбачає не лише теоретичну й практичну готовність до виконання професійних функцій, а й усі суб'єктні якості особистості (активність, самостійність, відповідальність, комунікативність, емоційна гнучкість тощо), які забезпечують її ефективність. Узагальнено, що майбутній вчитель-дефектолог має бути компетентним у питаннях специфіки організації інклюзивного навчання, особливостей психофізичного розвитку дітей з різними пізнавальними можливостями, змісту, методів і прийомів надання корекційної допомоги вихованцям у структурі навчального заняття та в позаурочний час. Визначено компоненти формування професійної готовності майбутнього вчителя-дефектолога в умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні, зокрема, емпіричний, свідомоформуючий, емпатійний, почуттєво-комунікативний, контрольо-регулювальний, оцінювально-результативний [10].

У статті «Алгоритми готовності майбутнього педагога до організації корекційно-розвивальної роботи як складової інклюзивного навчання» окреслено основні аспекти, що впливають на підготовку педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього простору і пов'язані з організацією інклюзивного навчання та корекційно-розвивальної роботи. Окремо звернуто увагу на аспекти підготовки педагогів, які стосуються емоційного та соціального інтелекту, формування відповідного ставлення та світогляду, розвитку Soft Skills, критичного мислення, запуску «автоматичного творчого механізму». Для цього описано структурні компоненти, що можуть стати основою алгоритму програми підготовки майбутніх педагогів і які пов'язані з формуванням лідерських якостей; вмінням використовувати напрацювання та створювати мультидисциплінарну команду психолого-педагогічного супроводу; дослідженням дисциплін спеціальної освіти (дефектології, логопедії, тифлопедагогіки, сурдопедагогіки тощо); вивченням моделей супроводу дітей з особливими освітніми потребами; опрацюванням нестандартних форм усвідомлення та переживання на прикладах, образах власного досвіду; формуванням умінь, що дають змогу педагогу стати

ментором, фасилітатором, коучем освітнього процесу; спілкуванням під час вивчення окремих тем із практиками; вивченням через набуття практичного досвіду спілкування; вивченням можливостей застосування та інноваційної ролі ІКТ, елементів доповненої та віртуальної реальності у формуванні відкритого суспільства для дітей з особливими освітніми потребами [9].

Польська дослідниця Р. Колодзейчик у статті «Готовність учителів до роботи в інклюзивній системі освіти» зазначає, що в освіті спостерігаються зміни, спрямовані на популяризацію навчання здобувачів в системі інклюзивної освіти. Цей процес триває по всій Європі і є незворотним; інклюзивна освіта вже є реальністю в деяких школах, тоді як в інших це цілком далека ідея. Проаналізовано процес формування готовності вчителів до роботи в системі інклюзивної освіти на тлі змін, що відбуваються в освіті упродовж останніх десятиліть. Подано образ і профіль ідеального вчителя інклюзивної освіти з урахуванням його особистісних якостей, схильності до професії, його кваліфікації та компетенцій, практичних навичок. Розглянуто фрагмент співавторського дослідження, проведеного у 2019 р. серед понад 700 вчителів з різних типів шкіл і рівнів освіти, у порівнянні з іншими польськими та міжнародними дослідженнями, пов'язаними з учителями. Досліджено думки вчителів щодо інклюзивної освіти, труднощів і потреб, які вони відчують на шляху до ефективної інклюзії. Викладено напрями змін та передові практики підготовки вчителів до компетентної та ефективної роботи у сфері інклюзивної освіти [26].

У статті «Шляхи вдосконалення підготовки майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі» актуалізовано питання впровадження інклюзивної освіти в Україні та удосконалення підготовки вчителів до роботи в інклюзивному середовищі. Наголошено на необхідності психологічного й педагогічного супроводу. Проаналізовано нормативно-правову базу інклюзивної освіти. Зазначено, що інклюзивне середовище сприяє ліквідації соціального відчуження між дітьми з різними показниками їх психічного й фізичного розвитку. Звернуто увагу на потребу в створенні спеціальних умов

і суттєвих змін у системі інклюзивної освіти. Акцентовано, що Концепція модернізації сучасної освіти передбачає підготовку кваліфікованих, компетентних фахівців на рівні світових стандартів, соціально та професійно обізнаних, що стосується і педагогів з інклюзивної освіти. Визначено, що інклюзивна освіта підпорядкована специфічним принципам, зокрема таким, як принцип безбар'єрності, принцип соціалізації, принцип рівності, принцип науковості, принцип співпраці, принцип просвітництва, принцип універсальності, принцип відповідальності. До шляхів удосконалення інклюзивної освіти віднесено зміни в навчальних планах і програмах, які б передбачали питання інклюзивної освіти, створення інклюзивного освітнього середовища, підготовку спеціальних методик навчання, розроблення спеціального навчально-методичного забезпечення, упровадження в інклюзивне середовище спеціальних та узгоджених із лікарями установок для фізичних вправ тощо [18].

Статтю «Удосконалення підготовки педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивної освіти» присвячено дослідженню шляхів удосконалення підготовки педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивної освіти. Акцентовано, що інклюзивна освіта феноменологічно пов'язана з розвитком інклюзивного суспільства, що засвідчує етапність її розбудови: ексклюзія, сегрегація, інтеграція, інклюзія. Визначено гуманістичні засади інклюзивної освіти, її цінності та принципи, що базуються на визнанні значущості кожного суб'єкта освітнього процесу. Виокремлено основні чинники впливу на підготовку та перепідготовку педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивної освіти. Окреслено основні причини неготовності педагогічних працівників забезпечити дітям з особливими освітніми потребами якісне інклюзивне навчання. З'ясовано, що підготовку педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивної освіти важливо здійснювати на всіх рівнях: від системи навчання здобувачів вищої освіти до системи підвищення кваліфікації досвідчених практиків. Зазначено, що в Україні активізувався пошук стратегічних напрямів професійної підготовки педагогічних кадрів до

роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Акцентовано увагу на перспективні завдання підготовки педагогів для освітньої інклюзії, розв'язання яких необхідно покласти на педагогічні заклади вищої освіти. Доведено, що нагальною потребою має стати удосконалення змісту підготовки педагогічних фахівців у галузі інклюзивної освіти. Окреслено перспективні шляхи удосконалення системи підготовки педагогічних фахівців закладів дошкільної загальної середньої освіти до роботи в умовах освітньої інклюзії. До шляхів удосконалення віднесено упровадження нових спеціалізацій, наповнення навчальних планів дисциплінами інклюзивного спрямування, використання інклюзивно зорієнтованих змістових модулів до загальних навчальних курсів і методик фахових дисциплін педагогічних спеціальностей [12].

Стаття «Теоретико-методична підготовка майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до роботи в умовах інклюзії в освіті: формування інклюзивної компетентності» висвітлює суть та особливості професійної діяльності групи фахівців соціономічних спеціальностей в інклюзивному освітньому середовищі. Уточнено деякі поняття терміносистеми «інклюзивна освіта» та розкрито сутність визначення «інклюзивна компетентність». Схарактеризовано вихідні положення діяльності фахівців у наданні освітніх і додаткових послуг підтримки інклюзивної освіти. Визначено організаційно-педагогічні умови формування інклюзивної компетентності та обґрунтовано необхідність упровадження навчальних дисциплін «Інклюзивна освіта», «Основи інклюзивної педагогіки». Зазначено, що збільшення кількості здобувачів інклюзивної освіти потребує зміни в підготовці спеціалістів соціально-економічних спеціальностей професії «людина-людина»: менеджери та педагоги, ерготерапевти, соціальні працівники, реабілітологи, медичні психологи. Наголошено, що сформована інклюзивна компетентність уможливорює якісні освітні та додаткові соціальні, розвивальні та корекційно-реабілітаційні послуги в процесі навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Розкрито поняття «інклюзивна компетентність фахівців соціономічних спеціальностей». Інтерпретовано терміни: «універсальний дизайн», «інклюзивне освітнє середовище», «розумне пристосування», «інклюзивні цінності», «принципи гуманної педагогіки». Визначено педагогічні умови професійної підготовки майбутніх спеціалістів за соціономічними спеціальностями в закладах вищої освіти. З'ясовано, що запорукою успішного впровадження інклюзивної освіти є інклюзивна компетентність, набута в процесі підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей [13].

У статті «Формування інклюзивної компетентності викладачів закладів вищої освіти як наукова проблема» висвітлено проблему формування інклюзивної компетентності викладачів закладів вищої освіти. Досліджено ключові аспекти інклюзивної освіти та їх вплив на розвиток компетентності педагогічних кадрів. На основі узагальнення теоретичних пошуків уточнено поняття «інклюзивна компетентність викладача закладу вищої освіти», виокремлено його структурні компоненти (мотиваційно-особистісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінювальний). Розглянуто теоретичні аспекти інклюзивної компетентності в контексті співпраці зі здобувачами з особливими освітніми потребами різних нозологій. Акцентовано увагу на ролі викладача як ключового елемента у створенні підтримуючого та відкритого для всіх здобувачів вищої освіти навчального середовища. Визначено перспективи вдосконалення методичної роботи викладачів, які забезпечать підвищення інклюзивної компетентності (формування позитивного ставлення до інклюзивного середовища вищої школи; методичний супровід формування інклюзивної компетентності; внесення відповідних змін у плани роботи кафедри щодо набуття практичного досвіду з побудови інклюзивного середовища у закладі вищої освіти та проведення моніторингу самооцінювання готовності до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання) [24].

У статті «Інклюзивна компетентність педагога як одна із ключових компетентностей в умовах Нової української школи» розкрито сутність понять «компетентність», «професійна компетентність», «інклюзивна компетентність» як складник професійної компетентності вчителя. З'ясовано, що професійну компетентність визначено як поєднання теоретичної і практичної готовності фахівця до виконання професійних функцій. Інклюзивну освіту визначено як систему освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання. Інклюзивна компетентність потрактовано як рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання. Виокремлено компоненти інклюзивної компетентності (мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний). З'ясовано сутність кожного з компонентів інклюзивної компетентності. Обґрунтовано критерії та доцільність внесення інклюзивної компетентності до складу професійних компетентностей як спеціальної компетентності [23].

У статті «Особливості формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів як складової професійної компетентності» обґрунтовано сутність поняття інклюзивної компетентності як складника професійної компетентності майбутніх педагогів; схарактеризовано особливості його формування з метою впровадження й розвитку інклюзивної освіти в український простір. Наголошено на залежності успішності адаптації особистості в освітньому середовищі та в суспільстві від сформованості інклюзивної компетентності. Акцентовано на необхідності внесення до цілісної структури компетентності педагога сукупності загальних, базових, спеціальних та особистісних компетентностей. Виокремлено принципи, на основі яких здійснюється формування інклюзивної компетентності (цілісне становлення майбутнього педагога, педагогічна комунікативність, перехід здобувача вищої освіти до суб'єкт-суб'єктних стосунків; мотивоване освоєння навичок успішної комунікації, активна взаємодія усіх суб'єктів

освітньої діяльності, комплексний підхід, опора на позитивне, стимулювання розвитку особистісних якостей педагогів тощо). Розглянуто стратегічні дії у діяльності майбутніх педагогів, основні критерії (мотиваційний, когнітивний, рефлексивний, операційний), на основі яких визначено рівні сформованості певних властивостей педагога. У зв'язку із впровадженням в освітній процес дистанційного навчання особливу увагу акцентовано на внесенні до складу операційного критерію інформаційної компетентності [15].

У статті «Розвиток інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи як наукова проблема» розглянуто деякі аспекти розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників початкової школи як наукової проблеми. Інклюзивну освіту потрактовано як систему освітніх послуг, яка забезпечує реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами, а також їх соціалізацію та інтеграцію в соціум, що відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. З'ясовано, що професійною компетентністю є єдність теоретичної і практичної готовності фахівця до виконання професійних функцій. Схарактеризовано специфіку соціально-психологічної діяльності педагогічних працівників (вчителя та асистента вчителя) в умовах інклюзивного навчання як необхідність індивідуальної програми розвитку, вибір ефективних педагогічних технологій, злагодженість роботи команди психолого-педагогічного супроводу та створення безпечного освітнього середовища, що потребує підвищення їх компетентності працювати в інклюзивному класі. Проаналізовано стан проблеми в загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі, що дає можливість розглядати поняття «інклюзивна компетентність» як інтегральну особистісно-професійну компетентність сучасного педагога, ключову компетентність, яка сприяє організації якісного освітнього процесу для всіх здобувачів освіти в умовах інклюзивного навчання. Обґрунтовано, що одним із ключових завдань і стратегічною метою професійної освіти є формування інклюзивної компетентності у педагогів як складника їх професії [16].

У статті «Педагогічна рефлексія у контексті професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, фахівця з інклюзивної освіти» за результатами аналізу теоретичних джерел обґрунтовано сутність понять «рефлексія», «педагогічна рефлексія», «професійна рефлексія», «професійна компетентність майбутнього вчителя початкової школи» та «професійна компетентність вчителя початкових класів у сфері інклюзивного навчання», визначено місце і роль педагогічної рефлексії у структурі професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, фахівця з інклюзивної освіти. Розкрито необхідність формування рефлексивної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, фахівця з інклюзивної освіти. З'ясовано, що сформованість педагогічної рефлексії є регулятором особистісних досягнень, пошуку особистісного сенсу в спілкуванні з іншими та спонукає до самопізнання, професійного зростання, вдосконалення майстерності, творчої діяльності, успішної реалізації реформи освіти, а також запобігає професійному вигоранню педагога. Подано класифікацію рефлексії за типами, видами практик, змістом, формою діяльності, цілями. Розглянуто форми та методи використання педагогічної рефлексії в освітньому процесі професійної підготовки фахівців початкової освіти, інклюзивної освіт та наведено приклади окремих вправ [20].

У статті «Формування інклюзивної культури фахівців галузі спеціальної освіти» висвітлено теоретичні й методичні засади формування інклюзивної культури фахівців галузі спеціальної освіти, обґрунтовано сучасні тенденції формування педагогічної культури фахівців в умовах інклюзивного навчання та надано методичні рекомендації щодо її формування. Розглянуто шляхи впровадження в українське суспільство новітньої парадигми підготовки фахівців зазначеної категорії як складника системи соціальної захищеності, відповідальності та соціальної єдності України в умовах сучасних інтеграційних викликів і зміцнення соціальної згуртованості загалу. Подано аналітичний огляд дослідження формування

інклюзивної культури фахівців галузі спеціальної освіти. Розглянуто багатовекторну модель підготовки фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти, у тому числі й післядипломної освіти. Окреслено перспективи модернізації професійної підготовки в умовах новітнього суспільства, зокрема у формуванні інклюзивної культури фахівців галузі спеціальної освіти [25].

У статті «Інклюзивна культура здобувачів педагогічної освіти як показник їхньої професійної культури» розкрито проблему формування інклюзивної культури у майбутніх педагогів як показника їхньої професійної культури, наголошено на актуальності формування інклюзивної культури у всіх учасників освітнього процесу і суспільства загалом, що визначає новий вектор його подальшого розвитку – рівноправне залучення людей з обмеженими можливостями здоров'я в соціум. Зазначено, що інклюзивну культуру визначено в гуманному, толерантному, бережливому ставленні людей один до одного, побудові на ідеях цінності кожної особистості, співпраці на основах партнерства, усвідомленні створення умов для розвитку всіх учасників освітнього процесу, покладанні на інклюзивні цінності, які стають основою для інклюзивної освіти.

Розкрито завдання формування інклюзивної культури здобувачів педагогічної освіти: формування мотивів інклюзивної діяльності, спрямованих на осмислення особливостей роботи з дітьми з вадами розвитку та їхніми батьками, оволодіння сукупністю спеціальних знань, умінь, навичок та компетенцій, необхідних для успішної роботи з дітьми та їхніми батьками в умовах інклюзивної освіти, готовність до самоконтролю та самооцінювання в процесі інклюзивної діяльності. Констатовано, що формування інклюзивної культури в освітньому середовищі педагогічних закладів вищої освіти має бути спеціально організованим безперервним процесом, який побудовано на дотриманні певних інклюзивних цінностей: визнанні цінності різноманітності людей, відкритості освітньої організації для всіх учасників освітнього процесу, пріоритетності принципу рівноправності, цінності співробітництва та педагогічної підтримки в

освітньому процесі. Підсумовано, що цілеспрямоване формування інклюзивної культури в освітньому середовищі освітніх закладів, які готують педагогів, є важливою умовою як успішності залучення здобувачів освіти з особливими освітніми потребами та обмеженими можливостями здоров'я в освітній процес, так і умовою для формування інклюзивної культури у майбутніх педагогів [17].

У статті «Особливості розвитку інклюзивної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» розкрито особливості розвитку інклюзивної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. За результатами аналізу наукових джерел інклюзивну культуру майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти потрактовано як інтегративну якість особистості, що виявляється в толерантному ставленні до вихованців і передбачає визнання цінності відмінностей усіх дітей з урахуванням потреб кожного з них та стимулює усіх учасників освітнього процесу до співпраці і взаємодопомоги. Наголошено, що випускники закладів дошкільної освіти мають бути готовими до створення освітнього середовища, що визнає інтелектуальний досвід та психологічні особливості кожного вихованця, потребує забезпечення фізичного доступу, можливостей для оптимального навчання та соціального досвіду, а також створення сприятливого клімату. Акцентовано на важливості інклюзивної освіти як шляху до скорочення соціальної ізоляції дітей з особливими потребами. Визначено компоненти інклюзивної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: мотиваційно-потребнісний, ціннісно-смісловий та поведінково-вольовий [5].

Заслужовують на увагу й електронні ресурси, присвячені проблематиці, що розглядається. Так, у бібліографічному огляді «Інформаційно-аналітичний супровід розвитку громадянської компетентності педагогів для роботи в інклюзивному освітньому середовищі», підготовленому в межах виконання завдань прикладного наукового дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний та повоєнний періоди

України» як поточний результат роботи відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського і спрямованому на реалізацію Концепції громадянської освіти в Україні на 2024-2030 рр., узагальнено й упорядковано наукові здобутки з питань розвитку громадянської компетентності педагогів для роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Констатовано, що проблема розвитку й формування громадянської компетентності педагогів для роботи безпосередньо в інклюзивному освітньому середовищі є практично не дослідженою. Зазначено, що найбільшу увагу приділено питанню розвитку й формування громадянської компетентності у дошкільнят, здобувачів освіти різних вікових груп, здобувачів вищої освіти, педагогів. Водночас малодослідженим залишається питання формування громадянської компетентності у осіб з особливими освітніми потребами (одиночні праці) і практично не вивченим є питання формування громадянської компетентності педагогів, що готуються до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Тож метою електронного ресурсу є спроба віднайти, узагальнити й упорядкувати нечисленні наукові праці із зазначеної тематики та надати певного спрямування й орієнтиру для подальших досліджень у цьому напрямі. З огляду на зазначену проблему висвітлено альтернативне авторське бачення інформаційно-аналітичного супроводу розвитку громадянської компетентності педагогів для роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Зазначено, що заявлена наукова проблема, зважаючи на проаналізовані праці, ґрунтується на компетентнісному, діяльнісному, особистісному, середовищному, інклюзивному, екологічному, контекстному, міждисциплінарному підходах. Зауважено, що виклики сучасного життя в Україні оголюють актуальність формування справжнього громадянина та розвитку громадянської компетентності, насамперед у педагогів (у тому числі педагогів інклюзивного освітнього середовища), оскільки саме педагог покликаний розвивати й формувати громадянську компетентність у здобувачів освіти. Авторські ідеї полягають у тому, що, по-перше, інклюзивна

компетентність ґрунтується на громадянській компетентності, по-друге, громадянська компетентність викладача є умовою для розвитку громадянської компетентності здобувачів освіти, а громадянська компетентність здобувачів освіти (у тому числі й осіб з особливими освітніми потребами) є показником громадянської компетентності педагога. Відповідно до такого бачення на проблему сформовано розділи електронного ресурсу [7].

Отже, огляд охоплює джерела, які формують комплексне бачення щодо професійної підготовки вихователів, учителів і викладачів освітньої інклюзії як інтегративного соціально-педагогічного феномену. Матеріал розділу є цінним ресурсом для науковців, освітян, здобувачів вищої педагогічної, спеціальної й інклюзивної освіти, управлінців у сфері освіти, оскільки він узагальнює сучасний стан проблеми й окреслює практичні орієнтири для подальших досліджень і вдосконалення системи підготовки кадрів для освітньої інклюзії в умовах трансформації освіти та соціальних викликів.

Водночас слід зазначити, що деякі проблеми інклюзивної освіти і підготовки фахівців для роботи в інклюзивному освітньому середовищі потребують вдосконалення і можуть бути перспективними для майбутніх досліджень. Серед таких проблем: недостатня дослідженість використання цифрових технологій, емоційного інтелекту в підвищенні якості підготовки педагогів до інклюзивного навчання; малочисельність емпіричних досліджень; недостатня оцінка ефективності програм підготовки педагогів для роботи в умовах освітньої інклюзії; проблема створення інструментів внутрішнього моніторингу готовності педагогів до інклюзивної практики; вивчення проблем педагогів-практиків, створення гнучких, модульних програм підвищення кваліфікації, адаптованих під реальні виклики шкільної інклюзії; проблеми професійного вигорання у сфері інклюзивної освіти,

ризика емоційного вигорання педагогів та механізми його профілактики, психологічна підтримка педагогів, формування «інклюзивної стійкості» тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова О. Методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2024. С. 126–138. DOI: <https://doi.org/10.32782/2412-9208-2024-1-126-138>.

2. Акімова О. М. Модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі. *Академічні візії.* 2024. Вип. 38. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1585/1470> (дата звернення: 30.03.2025).

3. Аналіз рівня готовності майбутніх педагогів до організації і забезпечення інклюзивного навчання як інновації сучасної професійної освіти / В. В. Борисов, О. М. Торубара, С. В. Борисова, С. М. Лупінович. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.* 2019. Вип. 4. С. 138–147. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7762> (дата звернення: 13.04.2025).

4. Баранець Я. Ю. Методологія підготовки кадрів закладів освіти з інклюзивним навчанням. *Інноваційна педагогіка.* 2023. Вип. 57 (1). С. 100–103. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2023_57\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2023_57(1)_21) (дата звернення: 13.04.2025).

5. Гомонюк О., Перепелюк І., Гурська А. Особливості розвитку інклюзивної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Psychology Travelogs.* 2023. Вип. 4. С. 93–101. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2023-4-10>.

6. Давидюк М. О. Практичні аспекти підготовки майбутнього педагога до роботи в інклюзивних класах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід,*

проблеми. 2023. №67. С. 112–120. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-67-112-120>.

7. Інформаційно-аналітичний супровід розвитку громадянської компетентності педагогів для роботи в інклюзивному освітньому середовищі: бібліографічний огляд (част. 1) / упоряд. С. С. Рашидова. *Віртуальний читальний зал освітянина. Освіта і наука в умовах війни (онлайн-проект)*; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; НАПН України, 2025. 23 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/745028/> (дата звернення: 11.04.2025).

8. Козіброда Л. В. Особливості підготовки вчителів до роботи в інклюзивному середовищі. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2020. Вип. VIII (38), І.: 230. С. 55–58. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2020-230VIII38-13>.

9. Коргун Л. М., Хіля А. В. Алгоритми готовності майбутнього педагога до організації корекційно-розвивальної роботи як складової інклюзивного навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 97–107. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-97-107>.

10. Кузава І. Роль інклюзивної освіти у формуванні професійної готовності майбутніх учителів-дефектологів. *Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., Полтава, 12–13 трав. 2022 р. / за заг. ред. Н. Г. Пахомової, В. І. Березан. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 121–127. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/26345> (дата звернення: 09.04.2025).

11. Кулешова В. В., Мальована В. В., Самойлова І. В. Освітня траєкторія як засіб професійної підготовки фахівців спеціальної освіти у сучасних реаліях. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Т. 2, № 53. С. 49–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.2.10>.

12. Малишевська І. Удосконалення підготовки педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивної освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід*,

перспективи. 2020. Вип. 17(1). С. 59–67. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(17\).2020.59-67](https://doi.org/10.35387/od.1(17).2020.59-67).

13. Пелех Ю., Філоненко М., Шевців З. Теоретико-методична підготовка майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до роботи в умовах інклюзії в освіті: формування інклюзивної компетентності. *Молодь і ринок.* 2023. № 1 (209). С. 53–57. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.273457>.

14. Пехарева А., Ільченко О., Тарасова В. Професійна підготовка фахівців спеціальної та інклюзивної освіти: актуальні потреби та напрями розвитку на прикладі комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. *Молодь і ринок.* 2024. Вип. 10 (230). С. 132–138. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.314238>.

15. Потапюк Л. М., Ковальчук В. В. Особливості формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів як складової професійної компетентності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2024. Вип. 2 (103). С. 127–136. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-127-136>.

16. Провальна Н. Розвиток інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи як наукова проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2023. № 4 (128). С. 80–90. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2023.04/080-090>.

17. Рашидова С. С. Інклюзивна культура здобувачів педагогічної освіти як показник їхньої професійної культури. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2024. Вип. 3 (110). С. 116–127. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-110-3-116-127>.

18. Романишина Л., Бопко І., Лоїк Г. Шляхи вдосконалення підготовки майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2021. № 5 (109). С. 389–396. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wpcontent/uploads/2022/02/39.pdf> (дата звернення: 20.02.2025).

19. Серeda І. В., Стельмах Н. В. Формування професійної спрямованості майбутніх спеціальних педагогів засобами педагогічних дисциплін та виховної

роботи. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 57 (1). С. 114–117. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2023_57\(1\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2023_57(1)_24) (дата звернення: 13.04.2025).

20. Третьак О., Міщень О. Педагогічна рефлексія у контексті професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, фахівця з інклюзивної освіти. *Іноватика у вихованні*. 2020. Вип. 11(1). С. 144–152. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2020_11\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2020_11(1)_19) (дата звернення: 16.04.2025).

21. Фаловська І. Д., Бойчук М. Ф. Психологічна готовність майбутніх педагогів до реалізації завдань інклюзивної освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 4. ч. 2. С. 176–183. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.26>.

22. Фасолько Т., Врочинська Л., Пехарева А. Професійна підготовка вихователя ЗДО до діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Т. 2, № 63. С. 294–300. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-2-48>.

23. Фіголь Н. А. Інклюзивна компетентність педагога як одна із ключових компетентностей в умовах Нової української школи. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. Вип. 14. С. 164–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.17>.

24. Формування інклюзивної компетентності викладачів закладів вищої освіти як наукова проблема / В. М. Пугач, С. В. Дембіцька, О. В. Кобилянський, І. М. Кобилянська. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. Вип. 217. С. 48–54. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-217-48-54>.

25. Шеремет М., Супрун Д. Формування інклюзивної культури фахівців галузі спеціальної освіти. *Вища освіта України*. 2022. Вип. 3. С. 13–18. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2022.3\(86\).02](https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2022.3(86).02).

26. Kołodziejczyk R. Gotowość nauczycieli do pracy w systemie edukacji włączającej. *Roczniki Pedagogiczne*. 2020. t. 12(48), № 3. S. 125–142. DOI: <https://doi.org/10.18290/rped20123-7>.

Psychological and Pedagogical Organisation of Inclusive Education

(analytical review)

Author-compiler

Svitlana Stanislavivna RASHYDOVA

Ph. D (in Education), Associate Professor, Senior Researcher of the Department of Scientific Information and Analytical Support of Education of the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine, NAES of Ukraine

The section summarises the results of research in the field of inclusive education, namely, the training of pedagogical staff to work in an inclusive educational environment. The focus is on theoretical and practical, methodological and methodological aspects, new approaches to the professional and pedagogical training of specialists (educators, teachers, lecturers) to work in an inclusive environment, their readiness to work in an inclusive educational environment. Attention is paid to the development of an inclusive culture of teachers as an important prerequisite for creating a barrier-free educational environment. The analysis covers the means of forming such a culture through pedagogical reflection, individual educational trajectory, educational work, adapted methods, active involvement in social design, and communication with specialists in various fields. The emphasis is on the development, formation and improvement of inclusive competence as a result of professional teacher training and as an integrative professional quality that combines knowledge, skills, values and personal readiness for effective interaction with children with special educational needs. The review was prepared to fulfil the tasks of the planned scientific research 'Information and Analytical Support for the Digital Transformation of Education and Pedagogy: Domestic and Foreign Experience' (2023-2025), which is being carried out by the Department of Scientific Information and Analytical Support of Education at the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine. As well as in the context of implementing the National Strategy for the Development of Inclusive Education for the period up to 2029 (Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 527-r of 7 June 2024).

Keywords: Information and Analytical Support, Inclusive Educational Environment, Inclusive Space, Inclusive Education, Persons With Special Educational Needs, Inclusive Culture of Teachers, Inclusive Competence of Participants in the Educational Process.